

Перспективи подальших досліджень

Подальші дослідження у цій сфері повинні дати відповідь на питання про інтегрування цієї класифікації у систему управління конфліктами в контексті виявлення та ідентифікації конфліктів, підбору ефективних методів управління конфліктами.

1. *Большаков А.Г., Несмелова М.Ю. Конфликтология организаций: Учеб. пособие.* – М.: МЗ Пресс, 2001. – 182 с.
2. *Ващенко І.В. Конфлікти: сучасний стан, проблеми та напрямки їх вирішення в органах внутрішніх справ: Монографія.* – Харків: ОВС, 2002. – 256 с.
3. *Гибсон Дж.Л., Иванцевич Д.М., Доннелли Д.Х.* – мл. *Организации: поведение, структура, процессы: Пер. с англ.* – 8-е изд. – М.: ИНФРА-М, 2000. – XXVI, 662 с.
4. *Гришина Н.В. Психология конфликта.* – СПб.: Питер, 2003. – 464 с. – (Серия “Мастера психологии”).
5. *Емельянов С.М. Практикум по конфликтологии.* – 2-е изд., доп. и перераб. – СПб.: Питер, 2003. – 400 с. – (Серия “Практикум по психологии”).
6. *Комінко С., Курант Л., Самборська О., Фетодюк Т., Ніколенко С. Психологія в менеджменті: Навч. посібник.* – Тернопіль, 1999, – 400 с.
7. *Конфліктологія: [Підручник для студентів ВНЗ юрид. спец.] / Л.М. Герасіна, М.І. Панов, Н.П. Осипова та ін.; за ред. проф. Л.М. Герасіної та М.І. Панова.* – Харків: Право, 2002. – 256 с.
8. *Кузьмін О.Є. Сучасний менеджмент.* – Львів: Центр Європи, 1995. – 176 с.
9. *Кузьмін О. Є., Мельник О. Г. Основы менеджменту: Підручник.* – “Академ-видав”, 2003. – 416 с. (Альма-матер)
10. *Ложкин Г. В., Повакель Н. И. Практическая психология конфликта: Учеб. пособие.* – 2-е изд., стереотип. – К.: МАУП, 2002. – 256 с.
11. *Мескон М.Х., Альберт М., Хедоури Ф. Основы менеджмента: Пер. с англ.* – М.: Дело ЛТД, 1995. – 704 с.
12. *Мириманова М.С. Конфликтология: Учеб. для студ. сред. пед. учеб. заведений.* – М.: Изд. центр “Академия”, 2003. – 320 с.
13. *Морозов А.В. Деловая психология: Курс лекций: Учеб. для высш. и сред. спец. учеб. заведений.* – СПб.: Союз, 2000. – 576 с.
14. *Ньюстром Дж. В., Дэвис К. Организационное поведение /Перевод с англ. под ред. Ю. Н. Каптуревского* – СПб.: Питер, 2000. – 448с. – (Серия “Теория и практика менеджмента”)
15. *Пірен М. І. Конфліктологія: Підручник.* – К.: МАУП, 2003. – 360 с. – *Бібліогр. в кінці розд.*
16. *Робинс, Стивен, П., Коултер, Мэри. Менеджмент.* – 6-е изд.: Пер. с англ. – М.: Изд. дом “Вильямс”, 2002. – 880 с. – *Парал. тит. англ.*
17. *Сенге Питер М., Клейнер Арт, Робертс Шарлотта, Росс Ричард Б., Рот Джордж, Смит Братан Дж. Танец перемен: новые проблемы самообучающихся организаций / Пер. а англ.* – М.: ЗАО “Олимп-Бизнес”, 2003. – 624 с.

УДК 330.142.211

М.В. Ключнікова

Національний технічний університет України

ЛІЗИНГ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ЗАСІБ ПЕРЕОСНАЩЕННЯ ПІДПРИЄМСТВА ДЛЯ СТВОРЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО ПРОДУКТУ

© Ключнікова М.В., 2010

Запропоновано аналіз суті та огляд переваг лізингу як нетрадиційного інструменту фінансування оновлення основних фондів підприємства для створення інноваційного конкурентоспроможного продукту з метою переходу вітчизняної економіки до фази пожвавлення. Розглянуто особливості лізингу як елемента технічної фінансово-інвестиційної стратегії підприємства.

Ключові слова: лізинг, фінансовий інструмент, основні фонди, інноваційний продукт, інвестиції.

The article offers analysis of essence and overview of advantages of leasing as a nontraditional tool to finance modernisation of capital funds of a company in order to create innovative competitive product to stimulate recovery of national economy. Features of leasing as a component of financial-investment strategy are examined.

Keywords: leasing, financial tool, capital funds, innovational product, investments.

Постановка проблеми

Світова фінансова криза останніх років стала поштовхом для переосмислення реалій і перспектив вітчизняної економіки. Як відомо, економічна криза призводить до морального зношення засобів виробництва, що не здатні забезпечити прибуткове функціонування капіталу. Вона також створює стимули для оновлення капіталу на новій технічній основі, отже, започатковує переважно інтенсивний розвиток

економіки. Інтенсивний тип економічного зростання характеризується збільшенням випуску продукції за рахунок більш ефективних факторів виробництва (досконалої техніки, передових технологій, досягнень науки тощо). Для інформаційного етапу розвитку суспільства ключовим моментом фази депресії, що слідує за кризою, є ефективне оновлення основних фондів промислового підприємства для створення конкурентоспроможної продукції і переходу до фази поживлення. Основний фактор, що перешкоджає впровадженню передових промислових технологій, — обмеженість фінансування. За оцінками Всесвітнього Банку для оновлення основних засобів в Україні необхідно 106 млрд. дол. 60 % із них можна профінансувати за допомогою такого нетрадиційного фінансового інструменту як лізинг [1].

Методологічною базою дослідження є загальнотеоретичні методи наукового пізнання, зокрема діалектичний, аналізу, синтезу, системного та комплексного підходу, логічного узагальнення під час формулювання висновків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Питанням лізингу як альтернативного інструменту оновлення основних фондів підприємства займалися такі вчені, як С.І. Брус, О.Я. Галушак, І.В. Колесник, Р.Я. Москалик, Я.В. Онишук, Г.А. Отливанська, Г.О. Холодний, Т.А. Черемисова та ін.

Вітчизняні науковці працюють над різними аспектами багатогранної природи лізингу. Зокрема В.О. Хоменко розглядає лізинг поряд з вексельним обігом як товарну форму кредитування [7], Д.В. Пономаренко пропонує економічний підхід щодо оцінки ефективності різних форм позичкового інвестування, серед яких чільне місце посідає фінансовий лізинг [8], І.В. Колесник у своїй роботі запропонував механізм стимулювання фінансового лізингу методом оптимізації витрат за лізинговими угодами для досягнення підприємствами економії фінансових ресурсів порівняно з традиційними формами нагромадження капіталу [9], О.М. Ковалюк розвиває вчення про синтетичні фінансові важелі, одним з яких поряд з факторингом і франчайзингом виступає лізинг [10]. Отже, лізинг розглядається як товарна форма кредитування, форма позичкового інвестування, нетрадиційна форма нагромадження капіталу, синтетичний фінансовий важіль тощо.

Постановка цілей

Метою дослідження є визначення суті, особливостей і переваг лізингу як нетрадиційного інструменту фінансування оновлення основних фондів з метою створення конкурентного інноваційного продукту, ролі лізингу в інтенсифікації розвитку вітчизняної економіки та переходу її до фази поживлення.

Виклад основного матеріалу

Слово “лізинг” дійшло до нас, як і багато економічних неологізмів (мерчендайзинг, факторинг, аутсорсинг тощо) з англійської мови, точніше з США. Саме там на початку 50-х років відбулася справжня революція в орендних відносинах, коли в оренду почали масово здавати засоби виробництва: технологічне обладнання, машини і механізми, літаки тощо. Тоді уряд США зрозумів неабиякі переваги цього явища і оперативно розробив і реалізував програму щодо його стимулювання [2].

Дослівний переклад слова “leasing” означає оренда. Поняття лізинг і оренда в теперішньому економічному розумінні не є тотожними, зокрема:

- оренда передбачає два учасники: орендар та орендодавець, причому орендодавець зазвичай є власником майна, що здається в оренду;
- лізингові відносини зазвичай мають тристоронній характер: лізингодавець, лізингоодержувач та постачальник (продавець) майна [6] (може бути і більше учасників: комерційний банк, страхова компанія тощо),

але, по-суті, поняття “лізинг”, як і оренда походить від розмежування понять “власник” і “користувач” майна. З одного боку, передбачається безпосереднє користування річчю, тобто, використання її за призначенням для отримання певного прибутку чи зиску, а з іншого, безпосереднє володіння річчю, тобто правове панування особи над об’єктом власності [3].

Господарський кодекс України визначає лізинг так: “лізинг – це господарська діяльність, спрямована на інвестування власних чи залучених фінансових коштів, яка полягає в наданні за договором лізингу однією стороною (лізингодавцем) у виключне користування другій стороні (лізингоодержувачу) на визначений строк майна, що належить лізингодавцю або набувається ним у власність (господарське відання) за дорученням чи погодженням лізингоодержувача у відповідного постачальника (продавця) майна, за умови сплати лізингоодержувачем періодичних лізингових платежів” [11].

За даними Європейської федерації асоціацій лізингових компаній Leaseurope, яка складається з 46 асоціацій членів у 33 країнах, а також в Україні, в межах Європи термін “лізинг” охоплює цілу низку різних типів контрактів, спільною ознакою яких є те, що право власності на актив, що перебуває в лізингу, протягом дії контракту залишається в особи, яка фінансує проект. За наявності значної кількості визначень, які існують в податковому і бухгалтерському законодавствах різних країн, єдине спільне визначення лізингу, яке можна

навести, пропонує міжнародний бухгалтерський стандарт лізингу (IAS17), де лізинг визначено як *домовленість, за якою лізингодавець передає лізингоотримувачу в обмін на платіж чи серію платежів право користування активом протягом певного погодженого часу* [12].

Цей нетрадиційний для України фінансовий інструмент оновлення основних фондів підприємства має складну природу: тут присутні відносини оренди, купівлі-продажу, кредиту, інвестування. Останні декілька років були відзначені стрімким зростанням ринку лізингових послуг. Пік активності ринку припав на 2007 рік, коли загальна вартість портфелю лізингових угод зросла приблизно на 432%, тобто з 716 млн. дол. США станом на 1 січня 2007 року до 3 792 млн. дол. США на 1 січня 2008 р. Навіть в у посткризовому 2009 році український лізинговий портфель збільшився на 41 %, що є надзвичайно високим показником для поточної економічної ситуації.

До світової фінансової кризи 2008–2009 рр. головним конкурентом лізингу був кредит. Порівнюючи ці фінансові інструменти, наводили такі конкурентні переваги, як кількість документів, необхідних для оцінки, строк їх розгляду, можливість накладання штрафних санкцій, можливість отримання майна на заміну, строк фінансування, розмір авансового платежу тощо. Сьогодні можливості фінансувати угоди за рахунок банківського кредитування скоротилися набагато сильніше ніж попит на нього. Адже, як уже зазначалося, економічна криза призводить до морального зношення засобів виробництва, що не здатні забезпечити прибуткове функціонування капіталу. Вона також створює стимули для оновлення капіталу на новій технічній основі, отже, започатковує переважно інтенсивний розвиток економіки. Лізинг, на думку деяких спеціалістів, залишився чи не єдиним джерелом фінансування для корпоративного клієнта, а це надає ринку лізингу додаткові ринкові переваги. Звуження можливостей фінансування угод дає змогу говорити про ефект “воронки”.

Зазвичай лізингові операції регулюють тристоронні відносини між лізингодавцем, лізингоотримувачем та виробником (продавцем) майна. Іншими посередниками угоди можуть бути: комерційний банк, страхова компанія тощо. Але під час розрахунку економічної ефективності лізингової угоди підприємство-лізингоотримувач повинно брати до уваги, що чим більше посередників, тим вищою є вартість лізингу, яка полягає у лізинговому платежі, тим вищі витрати лізингоотримувача [14]. Кожен суб'єкт лізингових відносин переслідує свої цілі.

Виробник/постачальник – збільшує обсяги та прискорює продаж своїх товарів та послуг.

Лізингоотримувач – швидко та з мінімальними витратами отримує у користування необхідне обладнання чи транспорт, а по завершенні договору лізингу може:

- викупити у власність предмет лізингу;
- повернути його лізингодавцю;
- обміняти на новий.

Лізингодавець – пропонує альтернативне джерело фінансування – фінансовий та товарний кредит, залишаючись власником предмета лізингу протягом строку дії лізингової угоди [1].

Крім вищезазначених учасників лізингової угоди не слід сказати про **державу**, яка також отримує переваги:

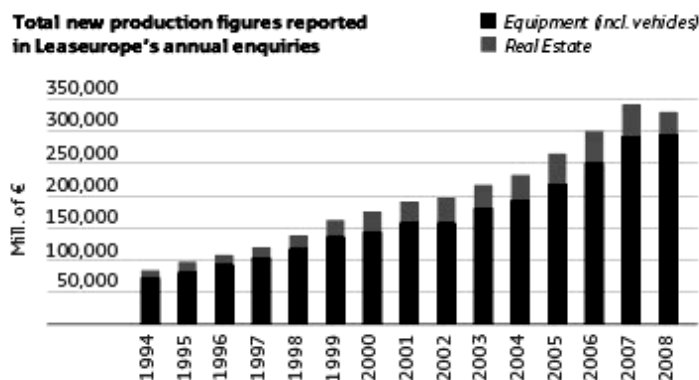
- пошкваллення інвестиційної активності;
- мобілізація фінансових коштів саме під інвестиційні проекти (лізинг суттєво ускладнює нецільове використання коштів) для оновлення основних фондів (15);
- стимулювання реалізації нової дорогої техніки (для України, наприклад, літаки).

Але, передусім варто зосередитися на перевагах використання лізингового фінансування для лізингоотримувача. Отже, лізинг – це можливість фінансування 100 % купівельної вартості активу без необхідності надавати додаткові гарантії, можливість використовувати обладнання чи інші активи без необхідності турбуватися про утилізацію активу, коли той не використовується. Лізинг може супроводжуватися низкою послуг, в які входять технічне обслуговування та страхування активу. Залежно від податкового законодавства, лізинг може передбачати податкові переваги. В певних випадках, особливо для невеликих компаній зі значним потенціалом зростання, але нетривалою історією існування, лізинг може бути єдиним наявним джерелом фінансування розвитку. Як уже зазначалося, лізингодавець може запропонувати фінансування в таких обставинах, коли традиційні банківські кредити, будуть недоступними, оскільки лізингодавець виступає в цьому разі надійнішим гарантом, бо залишається власником активу [16].

Незважаючи на очевидні переваги лізингу, роки кризи вплинули і на цей сегмент ринку. Якщо розглянути тенденцію розвитку лізингового ринку останніх років, можна спостерігати зниження активності. Д.М. Катц стверджує, що стрімке падіння лізингу нового обладнання у 2008–2009 рр. обумовлено передусім зниженням споживацького попиту, а не підсиленням вимог лізингодавців [17]. Проте, зважаючи на зазначене вище, можна припустити, що таке ослаблення інтенсивності проникнення лізингових послуг в економіку є тимчасовим.

В основі рішення фірми про інвестиції – розрахунок поточної вартості майбутніх доходів. Фірма повинна визначити, чи перевищать майбутні доходи її витрати чи ні. Альтернативною вартістю інвестування буде сума банківського проценту з капіталу, що дорівнює обсягу передбачуваних інвестицій. В цьому полягає

суть інвестиційного рішення фірми. При цьому вибір фірми ускладнюється наявністю невизначеності, що виникає через те, що інвестиції, як правило, є довгостроковими [6].

Сукупний обсяг нових активів в лізингу за щорічним запитом Leaseurope [13]

Економічна віддача залежить від ступеню ризику не передбачити або не вгадати можливу реакцію ринку на зміну результатів роботи підприємства після завершення інвестицій. З огляду на це Є.Г.Непомнящий пропонує таку класифікацію типів інвестицій та ступеню ризику, з яким вони пов'язані [18]:

Типи інвестицій та ступінь ризику

Тип інвестицій	Ступінь ризику
Вимушені інвестиції	Не визначається
Інвестиції для підвищення ефективності	Низький
Інвестиції в розширення виробництва	Середній
Інвестиції у створення нового виробництва	Високий
Інвестиції в дослідження та інновації	Дуже високий

Зрозуміло, що дослідження та інновації супроводжуються дуже високим ступенем невизначеності, тоді як підвищення ефективності (зниження витрат) у виробництві вже прийнятого ринком товару передбачає мінімальну небезпеку негативних наслідків інвестування.

Інвестиційний проект, зокрема, такий, як лізинг, є частиною фінансово-інвестиційної стратегії підприємства і не здійснюється сам по собі. Така стратегія – це сукупність стратегічних рішень, що охоплюють вибір, пріоритети і розміри використання можливих джерел залучення і використання фінансових коштів. Залежно від сфери прийняття стратегічних рішень розрізняють технічні, маркетингові, соціальні і управлінські стратегії [5].

Технічна фінансово-інвестиційна стратегія, де передусім можливе використання лізингу, передбачає три основні напрями [5]:

- 1) реконструкція і розширення;
- 2) технічне переоснащення;
- 3) впровадження нових технологій.

Якщо перший напрям характеризується незначною потребою у фінансових ресурсах, яка часто задовольняється за рахунок власних коштів підприємства, то другий і третій зазвичай потребують значних коштів і вимагають залучення зовнішніх джерел фінансування.

Обстеження потенціалу виробництва високотехнологічної промислової продукції України за період 2005–2007 рр. показало, що в цей період 46,9% загальної кількості підприємств впроваджували машини та обладнання для власних технологічних процесів. Більше ніж половина (52,7 %) з них віддавали перевагу купівлі готового обладнання, чверть – вдосконаленню наявних технологій. Інші – розробленню якісно нових технологій (як самостійно, так і спільно з іншими підприємствами чи організаціями).

Основний фактор, що перешкодив впровадженню передових промислових технологій, — обмеженість фінансування, про що зазначили 44 % підприємств. Такі фактори, як низькокваліфікований персонал (3,4 %), неспроможність керівників різного рівня оцінити нові технології (4,9 %), організаційні та правові проблеми (5,2 %) та відсутність науково-технічної підтримки з боку інших організацій (4,2%) відіграють набагато меншу роль в цьому процесі. В результаті із загальної кількості підприємств у докризові роки лише 4,5 % випускали високотехнологічну продукцію (за переліком високотехнологічних товарів, гармонізованим з переліком, прийнятим у країнах ОЕСР) [5].

Висновки

Отже, теоретично доцільно вважати, що існує зв'язок між фазами економічних циклів, типом економічного розвитку та інтенсивністю оновлення основних фондів промислових підприємств країни. Зокрема криза створює передумови для формування інтенсивного типу економічного розвитку, що стимулює оновлення основних фондів з метою створення інноваційного конкурентоспроможного продукту. У цій ситуації для підприємств України гостро постає питання пошуку оптимальних джерел фінансування цього оновлення, серед яких окреме місце посідає лізинг. Доведено, що цей нетрадиційний фінансовий інструмент має переваги при інноваційному переоснащенні промислового підприємства:

- простота укладання контракту з лізингу, порівняно з отриманням позики. Особливо це стосується дрібних і середніх підприємств, зокрема в теперішній час додаткового ускладнення банківського кредитування;
- можливість завдяки лізингу провести оперативне переоснащення виробництва сучасними високопродуктивними технічними засобами;
- можливість для лізингоотримувача постійно оновлювати свій парк обладнання через підписання нового контракту на прогресивніше обладнання;
- можливість користування найновішим обладнанням без значного нагромадження капіталу для його придбання тощо.

Інакше кажучи, лізинг одночасно вирішує проблему інвестиційних і поточних витрат, сприяє створенню сучасної матеріально-технічної бази, використанню прогресивних ресурсозберігаючих технологій, підвищенню ефективності виробництва. Загалом розвиток лізингу як альтернативного фінансового інструменту для оновлення основних фондів сприятиме інтенсифікації прогресу національної економіки, підвищенню її якісного рівня та пожвавленню інвестиційної активності країни.

Перспективи подальших досліджень

Дослідження зв'язку між фазами економічних циклів, типом економічного розвитку та інтенсивністю оновлення основних фондів промислових підприємств країни вимагає подальшого дослідження з урахуванням особливостей вітчизняної економіки, оскільки технічне переоснащення наших підприємств перебуває під впливом деяких чинників.

1. Саусь Т. Суть і структура лізингової угоди [Електронний ресурс] / Т. Саусь // режим доступу: <http://www.leasing.org.ua/ua/conference/> 2. Лізинг экономические и правовые основы: Учеб. Пособие для вузов / [Карп М.В., Шабалин Е.М., Эриашвили Н.Д., Истомин О.Б.]. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2001. – 191 с. 3. Онищук Я. В. Розвиток лізингу в Україні / Я. В. Онищук // Фінанси України. – 2005. – № 7. – С. 106–114. 4. Стратегии бизнеса: аналитический справочник под общей редакцией академика РАЕН, д.э.н. Г.Б. Клейнера. [Електронний ресурс] – режим доступу: http://www.aup.ru/books/m71/4_6.htm 5. Державний комітет статистики України. Обстеження потенціалу виробництва високотехнологічної промислової продукції за період 2005–200 рр. [Електронний ресурс] – режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/> 6. Капітал. Основні та оборотні засоби підприємства / [Круш П.В., Клименко О.В., Подвігіна В.І., Гулевич В.О.]. – К.: Центр учб. літ., 2008. – 328 с. 7. Хоменко В.О. Кредитні відносини як фактор інвестиційного процесу та розвитку виробництва в перехідній економіці: автореф. дис. ...канд. екон. наук: 08.01.01 / В.О. Хоменко. – Х., 2001. – 18 с. 8. Пономаренко Д. В. Регулювання інвестиційної діяльності в корпоративному секторі економіки: автореф. дис. ...канд. екон. наук: 08.00.03 / Д.В. Пономаренко. – Донецьк, 2007. – 20 с. 9. Колесник І.В. Фінансовий лізинг як форма нагромадження капіталу в умовах трансформаційної економіки: Автореф. дис. ...канд. екон. наук: 08.01.01 / І.В. Колесник. – Донецьк, 2005. – 16 с. 10. Ковалюк О.М. Фінансовий механізм організації економіки України: автореф. дис. ...д-ра екон. наук: 08.02.03 / О.М. Ковалюк – Л., 2004. – 40 с. 11. Господарський кодекс України (витяг) від 16.01.2003 р. № 436-IV 12. Leaseurope – International Accounting Standards Board, IAS17. [Електронний ресурс] – режим доступу: <http://www.iasb.org/Search.htm?q=IAS17&adv=0> 13. The European Leasing Market in 2008. [Електронний ресурс] – режим доступу: <http://www.leaseurope.org/index.php?page=key-facts-figures#emap> 14. Ковальчук К.Ф. Показники ефективності лізингової угоди / К.Ф. Ковальчук, І.В. Вишнякова // Фінанси України. – 2004. – № 6. – С. 141–147. 15. Брус С.І. Розвиток ринку лізингових послуг в Україні / С.І. Брус // Фінанси України. – 2008. – № 11. – С. 75–85 16. Офіційний сайт Європейської федерації асоціацій лізингових компаній Leaseurope – European leasing market 2006, Leaseurope_KPMG European Leasing.pdf. [Електронний ресурс] – режим доступу: <http://www.leaseurope.org/index.php?page=key-facts-figures#emap> 17. David M. Katz, Lenders: Low Demand Killing Equipment Financing. [Електронний ресурс] – режим доступу: http://careers.cfo.com/article.cfm/14452365/2/c_2984367 18. Непомнящий Е.Г. Инвестиционное проектирование: Учеб. пособие [Електронний ресурс] / Е.Г. Непомнящий. – Таганрог: Изд-во ТРТУ, 2003 – режим доступу: http://www.aup.ru/books/m79/3_1.htm